

Zorica Mršević¹

ANTIRODNE POLITIKE I PRAKSE

Rezime

U tekstu se prezentiraju pojave antirodnih politika i praksi, kao i njihovo poreklo i nastanak u svetu u katoličkim verskim i intelektualnim krugovima koji u Srbiji nemaju brojnije pristalice ni značajniju ulogu. Navodi se da su antirodni pokreti i prakse protiv rodne ravnopravnosti žena i prava LGBTQ+I+ osoba iz uverenja da su to opasne trendovi koja sadrže nastojanja da se ponište biološke činjenice o muškarcima i ženama i da konsekventno tome, promovišu rodnu fluidnost i homoseksualnost, što sve vodi ka uništenju heteronormativne porodice. Prezentiraju se glavni akteri u svetu i u tom globalnom kontekstu se analizira povezanost antirodnih pokreta i vok kulture. Centralni deo teksta sadrži analizu situacije u Srbiji sa stanovišta pravnog i društvenog postojanja i upotrebe termina „rod” i javnih aktivnosti antirodnih praksi, npr. protiv Zakona o rodnoj ravnopravnosti i protiv održavanja Evroprajda u Beogradu. U metodološkom pogledu koristi se desk analiza dokumenata međunarodnih organizacija (npr. UNa i Saveta Evrope), domaćih pozitivnopravnih propisa, dokumenata ženskog pokreta u Srbiji, naučnih analiza, domaćih i inostranih medijskih izveštaja o antirodnim praksama. Iako se u Srbiji radi o marginalnoj društvenoj i političkoj pojavi relativno malobrojnih aktera, autorka u zaključku navodi moguće pravce društvenog dijaloga kao načina minimizovanja njihovih negativnih posledica.

ključne reči: *antirodne prakse, rodna ideologija, ravnopravnost žena, rodno zasnovano nasilje, Zakon o rodnoj ravnopravnosti, rodno osetljiv jezik*

Uvod

Antirodne politike i prakse suprotstavljaju se pojavama koje definišu kao „rodne teorije” (gender theory) i „rodne ideologije”, (gender ideology) koji su ušli do danas u opštu upotrebu i postali sinonimi za neku vrstu teorije globalne zavere koja, navodno, teži da poništi biološke činjenice o muškarcima i ženama i da promoviše rodnu fluidnost, homoseksualnost, a što sve vodi ka uništenju

¹ Naučna savetnica Instituta društvenih nauka u penziji i profesorka Fakulteta za evropske pravno političke studije gde predaje predmete Studije roda i Fenomenologiju nasilja, Srbija zorica.mrsevic@gmail.com, ORCID ID 0000-0003-1968-9699.

heteronormativne porodice. U očima pristalica savremenog antirodnog pokreta, ta „teorija”, odnosno „ideologija”, predstavlja se kao projekat društvenog inženjeringa koji je „gori od komunizma i nacizma zajedno”, i ponekad se kvalifikuje i kao „novi marksizam” (RTS Treći program Radio Beograda, 2023).

Iako se prvi antirodni otpori javljaju znatno ranije (devedesetih godina dvadsetog veka), prve pojave širokih anti-rodnih pokreta koincidiraju sa usvajanjem Istanbulske konvencije 2011.² Ovi napadi namerno pogrešno određuju svaku borbu za ravnopravnost žena nazivajući je proizvodom „rodne ideologije” i nastoje da uguše identitete i stvarnosti svih onih čije i samo postojanje dovodi u pitanje hijerahizovane društvene običaje koji održavaju rodne neravnopravnosti i rodno zasnovano nasilje.

Uprkos nespornim vezama antirodnog pokreta i crkvenih aktera i diskurzivnim podudarnostima, postoje stavovi da antirodni pokret u Srbiji nije religioznog karaktera, već da ga prvenstveno šire konzervativne intelektualne elite. U srpskoj „maskulinoj sferi” – onlajn i oflajn zajednici koja promovise hegemonu muškost, mizoginiju i opoziciju feminizmu – konzervativni intelektualci su se udružili sa influenserima, desničarskim grupama i strankama, organizacijama za prava muškaraca i sl, formirajući antirodni pokret koji povremeno uživa ne malu podršku verskih organizacija i vlasti (Zaharijević, Lončarević, 2020:30), po kojima se rod se definiše kao pretnja po društvo – nalik trojanskom konju koji se potura da bi podrio ili razorio društvene norme i standarde.

Iako je sam termin “rodna ideologija” izvorno nastao (u svetu³ i u regionu) u katoličkim krugovima (Wikipedia, 2013) koji u Srbiji nemaju brojnije pristalice ni značajniju ulogu, desno orijentisani intelektualci se takođe i u Srbiji služe istim, gotovo od reči do reči „prekopiranim” argumentima. Paradoks je da akteri u Srbiji koji se bore protiv navodnog nametanja zapadnog sistema vrednosti doživljavajući ga kao pretnju tradicionalnoj porodici, pravoslavnim vrednostima i moralu, u velikoj meri koriste filozofiju, vokabular i metode antirodne borbe od zapadnih uticajnih ličnosti, uključujući i one ekstremne antifeministe, kao što su npr. američki „inceli”.

Antirodni pokreti u Srbiji obuhvataju protivnike rodne ravnopravnosti, ženskih prava i upotrebe rodno osetljivog jezika, kao i prava LGBTQ+ ljudi. Svi oni koriste iste stereotipne argumente navodne neophodnosti zaštite porodice i nimalo se u tome ne razlikuju ni međusobno a ni u odnosu na inostrane aktere antirodnih pokreta. Antirodni akteri su u Srbiji naročito bili (uspešno) aktivni

2 Potpisana u Istanbulu 11. maja 2011. Do danas je ovu konvenciju potpisalo 45 država, a ratifikovalo 34 države, među kojima je i naša zemlja. Republika Srbija je potpisala Konvenciju 4. aprila 2012, a Skupština Srbije je 31. oktobra 2013. usvojila Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Stupila je na snagu 1. avgusta 2014.

3 Delegacija Vatikana na Konferenciji Ujedinjenih nacija o ženama održanoj u Pekingu 1994. godine pokrenula je narativ o ideološkoj kolonizaciji, uz ocenu da „dokumenti iz Pekinga predstavljaju jedan ‘novi kolonijalizam’ namenjen pre da kontroliše nego oslobodi žene”.

u pogledu sprečavanja zakonskog regulisanja istopolnih zajednica 2021, manje uspešno protiv usvajanja Zakona o rodnoj ravnopravnosti, zatim u vidu javnog (veoma vidljivog) otpora primeni rodno osetljivog jezika, dok je vrhunac otpora „rodnoj ideologiji” dostignut organizovanjem višemesečne (pretpostavljeno, od vlasti podržane) kampanje za zabranu Evroprajda 12. do 18. septembra 2022. u Beogradu. Nešto kasnije došlo je do pokretanja ocene ustavnosti Zakona o rodnoj ravnopravnosti, što je dovelo da je pod pritiskom te antirodne javnosti Ustavni sud u avgustu 2024. privremeno obustavio primenu tog Zakona. Uprkos tome, nevezano za zakonske odredbe, upotreba rodno osetljivog jezika je sve prisutnija u štampanim i elektronskim medijima, čak i onim koji se smatraju konzervativnim i tradicionalnim.

Važno je takođe uočiti i da značajan deo antirodnog pokreta spada u domen govora mržnje, i takođe, što je još gore, da dolazi od političkih aktera i vođa, uključujući i predstavnike vlasti, kao i verske vođe.

Poreklo i nastanak antiodnih pokreta i praksi

Iako se pojam „rod” (gender) u feminističkoj teoriji pojavljuje još 1970-ih, a u međunarodnom sistemu zaštite ljudskih prava (žena) se koristi od 1990-ih godina, tokom poslednje decenije se dešavaju snažni napadi na ovaj pojam i sve ono što se smatra, makar i pogrešno, rezultatima njegove praktične primene.

Antirodni pokret(i) – a i sam termin „rodna ideologija” izvorno je nastao u katoličkim verskim i intelektualnim krugovima. Začetak tzv. „antirodnog pokreta” dešava se 1994. i 1995. godina kada su počele rasprave o upotrebi termina „rod” u dokumentima konferencija UN-a u Kairu i Peking. Delegacija Vatikana je na Konferenciji Ujedinjenih nacija o ženama održanoj u Peking 1994. godine prezentirala narativ o navodnoj „ideološkoj kolonizaciji”, uz ocenu da „dokumenti iz Pekinga predstavljaju jedan ‘novi kolonijalizam’ namenjen pre da kontroliše nego oslobodi žene”. Pokret je idejno je zaokružen do 2006. god. kada je Papinski savet za porodicu objavio knjigu „Lexicon: Ambiguous and Debatable Terms Regarding Family Life and Ethical Questions” (Pontifical Council for the family, 2006).

Antirodni pokret počeo je da se širi od 2004. u Španiji, gde su krugovi vezani uz Katoličku crkvu pokrenuli mobilizaciju u širokim slojevima stanovništva protiv uvođenja istopolnog braka, 2006. god. u Hrvatskoj povodom uvođenja seksualnog vaspitanja u škole, a u Italiji 2007. godine protiv legalizacije istopolnih partnerstava. Potom se pokret vidljivo širi u zemlje širom Evrope i sveta.

Izrazi „rodna teorija” i „rodna ideologija” ušli su do danas u opštu upotrebu i postali sinonim za neku vrstu teorije zavere koja, navodno, teži da poništi biološke činjenice o muškarcima i ženama i da promoviše rodnu fluidnost, homoseksualnost, uništenje heteronormativne porodice (Parliamentary Assembly CoE, 2018).

Prvo su se u Europi pa u Latinskoj Americi desili društveni napadi koji kroz diskurs o tzv. rodnoj ideologiji osporavajući koncept roda, konsekvntno

osporavaju prava žena i LGBTQ+ ljudi. Pojave širokih anti-rodnih pokreta koincidiraju sa usvajanjem Istanbulske konvencije 2011. Ovi napadi namerno pogrešno određuju borbu za ravnopravnost žena i konsekventnu borbu protiv rodno zasnovanog nasilja, nazivajući je „rodnom ideologijom”. Pri tom nastoje da uguše identitete i stvarnosti svih onih koji dovode u pitanje društvene običaje koji podržavaju rodne neravnopravnosti i rodno zasnovano nasilje u našim društvima.

Rastuća mržnja koja se danas primećuje kao komunikacioni model antirodnih pokreta, ne predstavlja prosto izražavanje individualnih predrasuda, već je rezultat kontinuiranih i često dobro organizovanih napada na ljudska prava širom Evrope. Individualno izražavanje dešava se u širem kontekstu u kome veoma konzervativni pokreti nastoje da uguše postojanje raznovrsnih identiteta i ljudska prava njihovih nosilaca, navodi se u stavu Skupštine Saveta Evrope (Rezolucija 2417 iz 2022) koja naglašava potrebu promene paradigme u društvenim i kulturnim shvatanjima rodne ravnopravnosti i prava i sloboda LGBTQ+ osoba, kako bi se postigla istinska ravnopravnost.

Protiv čega su antirodni pokreti i prakse

Iako su poslednjih godina napadi na takozvanu „rodnu ideologiju” čija je okosnica termin „rod”, u porastu širom sveta, razne manifestacije suprotstavljanja rodnoj ravnopravnosti postojali su i ranije, npr. masakr studentkinja na Montealskom univerzitetu decembra 1989 (Zoomer, 2021) stalno prisutni otpori profesionalnoj inkluziji žena u uniformisane muške profesije (Mršević, Janković, 2021: 31), prepreke učešća žena u pojedinim disciplinama sportskih takmičenja i odbijanje da im se omoguće iste nagrade kao muškarcima (Mršević, Janković, 2011: 191). Na njih se u savemeno doba nadovezuju antirodni pokreti koji dominiraju debatama u medijima i na elektronskim mrežama, uz podršku brojnih desničarskih katoličkih i evangelističkih organizacija. Mada ne uvek na istoj strani, ove grupe se slažu da je zahvaljujući toj „rodnoj ideologiji” tradicionalna porodica ugrožena, da se deca u učionicama indoktriniraju da postanu homoseksualna i/ili da promene pol, i da je „rod” opasna, ako ne i dijabolična ideologija koja preti da uništi porodicu, lokalne kulture, civilizaciju, a pre svega samog „muškarca”. Prisutan je zapravo strah da će muškarci izgubiti svoj dominantni položaj ili društveno/politički nepovratno, fatalno oslabiti, ako se proširi razmišljanje u kontekstualnim okvirima roda. (Zaharijević, Lončarević, 2020: 33). Postoje tvrdnje da je sam koncept „roda” napad na hrišćanstvo (ili na tradicionalni islam) i optužuju zagovornike „roda” pre svega za diskriminaciju verskih uverenja.

Antirodna ideologija je nacionalistička, transfobna, mizogina i homofobna (Mršević, 2023), njen primarni cilj je da poništi progresivne zakone za koje su se proteklih decenija zajedničkim snagama izborili feministički i LGBTQ+ pokreti (Mršević, Janković, 2021b). Nacija za koju se predstavnici antirodnog pokreta bore zasnovana je na diskriminišućoj beloj supremaciji, ekskluzivnosti

heteronormativne porodice i konsekventnom otporu svakom kritičkom preispitivanju stereotipnih i predrasudnih društvenih i zakonskih normi. Napadi na „rod” podrazumevaju protivljenje reproduktivnim slobodama žena i pravima samohranih roditelja, zaštiti žena od silovanja i porodičnog nasilja, zakonskim i društvenim pravima trans ljudi, uz čitav niz pravnih i institucionalnih mehanizama protiv rodne diskriminacije (Antić, Radačić, 2021).

U poslednje vreme, prisutan je i sve šire rasprostranjen strah od migrantskih kretanja koji navodno ugrožava rasni profil evropskih nacija i dovodi u pitanje supremaciju bele, heteronormativne porodice, nacionalnog identiteta i opšte bele kulture, na čemu se gradi predstava o destruktivnim silama roda. Protivljenje „rodu” često se spaja i sa rastućim, aktuelnim antimigrantskim gnevom i strahom, što u hrišćanskom kontekstu podrazumeva i islamofobiju. (Mihajlović, 2023).

Kritike roda su zasnovane na plitkom karikiranju i često se granice sa fantazijama. Većina protivnika rodnih studija odbija da čita bilo šta što bi protivrečilo njihovim uverenjima, ili kad iz složenih tekstova biraju ono što služi karikiranju teme. Asimilujući Bibliju u doktrinu prirodnog prava, oni tvrde da je dodeljen pol božanska odluka, što sugerise da savremeni biolozi i lekari treba da se pokore uzusima 13 vekova stare teologije (Batler, 2011).

Pojam „rod” se prikazuje kao destruktivna sila i nosač stranih uticaja koji se infiltriraju u naciju i destabilizuju tradicionalnu porodicu. Ono što se definiše kao navodna „rodna ideologija” je puka politička poštapalica svojstvena konzervativcima, religiozним desničarskim populistima i ekstremistima. U očima pristalica savremenog antirodnog pokreta, ta „teorija”, odnosno „ideologija”, predstavlja se kao projekat društvenog inženjeringa koji je „gori od komunizma i nacizma zajedno”, te se u tom smislu ona ponekad kvalifikuje i kao „novi marksizam” ili samo resetovani stari „marksizam” (Kuhar, 2023).

Antirodno usmerene proteste širom Evrope, kao i izvan nje, ne bi trebalo shvatiti samo kao produžetak ranijih oblika konzervativnog i klerikalnog protivljenja rodnoj ravnopravnosti i seksualnim pravima, već je pre reč o novoj vrsti otpora koji se odlikuje novim oblicima organizacije, novim načinima mobilizacije i novim diskursima usmerenim ka mnogo široj publici nego što su tradicionalni konzervativni krugovi. Antirodni projekat, i kao politički pokret i kao diskurs, može se razumeti i tumačiti kao odgovor na četiri aktuelne, međusobno povezane krize: krizu liberalne demokratije, krizu maskuliniteta, krizu ravnopravnosti i epistemičku krizu (Kuhar, 2023).

Političke konsekvence ili jednostavno rečeno, štete od antirodnog pokreta, su vidljive i brojne. Negodovanje koje je izazvalo definisanje termina „rod” u Istanbulskoj konvenciji u Bugarskoj i Slovačkoj dovelo je do obustavljanja procedura radi ratifikacije Istanbulske konvencije. Već su ranije aktivnosti na ratifikovanju odložene u Latviji i Litvaniji. U Hrvatskoj je pak, nakon oklevanja, vlada Andreja Plenkovića u martu 2018. godine najavila aktivnosti radi što brže ratifikacije Istanbulske konvencije – ne doduše bez protivljenja u društvu.

Plenkovićev HDZ, koji se deklarira kao demohrišćanska stranka, pokrenuo je takvu inicijativu uprkos jasno iskazanom protivljenju Hrvatske biskupske konferencije. Vlada RH je 22. marta 2018. godine objavila tekst „Interpretativne izjave” koju će Hrvatska saopštiti prilikom polaganja isprave o ratifikaciji, a gde se navodi da „RH smatra da odredbe Konvencije ne sadrže obaveze uvođenja rodne ideologije u hrvatski pravni i obrazovni sistem” (Mršević, Janković, 2021a).

Od 2015. godine deo državnih institucija u Francuskoj sve je više u službenim dokumentima koristio „inkluzivno pisanje” kod kojega se nije koristio ni muški ni ženski gramatički rod. Predsednik vlade Francuske Republike Edouard Philippe je u novembru 2017. godine – posle velike javne debate u kojoj se protiv takve prakse zauzela Francuska Akademija – doneo odluku kojom se zabranjuje takva praksa i propisuje upotrebu uobičajenog jezika. Ukazuje da su posebno katolici neprijateljski orijentisani na termin „rod” kako se počeo koristiti od 1990-ih godina, koga smatraju trojanskim konjem koji ima zadatak da u društvu infiltrira protivporodične politike uz prateću negaciju osnovnih roditeljskih termina, majka i otac, uz uvođenje novokomponovanih termina, roditelj 1 i roditelj 2.

Transfobi u Poljskoj proglašavaju zone slobodne od „trans ideologije”, u želji da je očiste od korozivnih kulturnih uticaja iz Amerike i Britanije. Ti tzv. antidženderisti podstiču državu da silom interveniše u univerzitetske programe i cenzuriše umetnost i televizijske programe, da uskraćuje zakonska prava trans ljudima, da podriva reproduktivne slobode žena i borbu protiv nasilja nad ženama, decom i LGBTQ+QI ljudima.

Akteri antirodnih pokreta i praksi

U SAD se javljaju između ostalih kao akteri antirodnog pokreta i tzv. inceli. Inceli (skraćeno od *involuntary celibates*, što znači „nevoljni celibanti”) su heteroseksualni muškarci, koji veruju da su im feminizam i rodna ravnopravnost žena nepravedno uskratili emotivne, seksualne, partnerske i porodične odnose sa ženama. Ovaj termin je s vremenom postao povezan s mizoginijom, frustracijom i radikalizacijom u određenim internet zajednicama. Mnogi inceli smatraju da žene više ne poštuju muškarce i tradicionalnu porodicu, da su površne i da biraju radije provod ili profesionalnu karijeru a partnere isključivo na osnovu materijalnog statusa, dok oni sami, iako se smatraju „dobrim momcima”, ostaju zanemareni. U ekstremnim slučajevima, deo ove zajednice izražava mržnju prema društvu u celini, ženama, posebno onim profesionalno uspešnim, ali i uspešnim muškarcima, a neki su čak pribegli nasilju (ubistvima žena) (TG, 2021), što je dovelo do negativne reputacije ovog pokreta. Naravno, nisu svi koji se osećaju usamljeno ili imaju problema u ljubavnom životu inceli u ovom ideološkom smislu. Postoje i oni koji se tako nazivaju, ali ne gaje mržnju, već samo izražavaju frustraciju. Međutim, neke zajednice incela na internetu često neguju pesimističan pogled na svet, vrlo podržavaju antirodne pokrete i malo čine u domenu ličnog razvoja.

U Nemačkoj i širom istočne Evrope, „dženderizam” se povezuje sa „komunizmom” ili „totalitarizmom”. „Džender je smrt – ubija identitet duše i tela”: parola istaknuta na antidženderističkom protestu u Varšavi 2014. god. Više od stotinu regiona u Poljskoj se proglasilo „anti-LGBTQ+ zonom”, kriminalizujući otvoren javni život svakog za koga se smatra da pripada tim kategorijama, što mlade prisiljava da napuste zemlju ili da pređu u ilegalu. Ove reakcionarne ispa-de podstiče Vatikan, koji je „rodnu ideologiju” proglasio „đavolskom” i nekom vrstom „kolonizatorskog imperijalizma” poreklom sa severa, uz širenje straha od „indoktrinacije” u školama (Butler 2021).

Posebno masovni „antidženderistički” pokret pod imenom „La Manif Pour Tous” 2012. godine nastao je u Francuskoj, povodom zakonskih promena kojim se zajednicama osoba istog pola daje status i sva prava braka (Wikipedia, 2013).⁴ Iz krugova bliskih vladi Mađarske 2020. god. se pokrenula inicijativa da se Ustavom zabrani rodna ideologija. Onlajn platforma *CitizenGo* osnovana u Španiji, koja mobilise ljude na akcije protiv predavanja, izložbi i političkih kandidata koji brane „rodnu ideologiju” i iz nje proizašlih LGBTQ+ prava. Ova platforma tvrdi da ima preko 9 miliona pratilaca, spremnih da se pokrenu (Butler, 2021).

Treća je mreža Agenda Evropa, sastavljena od oko 100 organizacija, koja gej brak, trans prava, reproduktivne slobode žena i rad na sprečavanju diskriminacije LGBTQ+ ljudi smatra napadima na hrišćanstvo. Desničarska grupa *Pro Vita* iz Italije (Giljone, 2023) smatra da „rod” pojačava društvene posledice kapitalizma, dok je tradicionalna heteronormativna porodica poslednja brana od društvene dezintegracije i otuđenog individualizma. Sve to po njima sledi već i iz samog postojanja LGBTQ+ ljudi, njihovih porodica, brakova, intimnih odnosa, načina na koji žive izvan tradicionalne porodice, njihovog prava na vlastito javno postojanje. To po njima takođe proizlazi iz feminističkih zalaganja za reproduktivne slobode i zahteva za sprečavanje seksualnog nasilja, kao i protiv ekonomske i socijalne diskriminacije žena (Mršević, 2021a).

Antirodni pokreti i vouk kultura

Pojam vouk (*woke*) kultura (što znači „budan” ili „osvešćen”) potekao je iz afroameričkog aktivizma i prvobitno se koristio za opisivanje ljudi koji su svesni društvenih nepravdi, posebno u vezi sa rasizmom.⁵ Vremenom se proširio sa prvobitnih nastojanja na rasnoj ravnopravnosti, na širi spektar progresivnih ideja,

4 La Manif Pour Tous (Protest za sve) je francuski pokret protiv istopolnih brakova. Njegovo ime, La Manif Pour Tous, nastalo je kao odgovor na LGBT akronim Le Marriage pour tous (Brak za sve), pa je kao odgovor na LGBTQ+ zahtev „Brak za sve!” stvoreno udruženje građana „Protest za sve”. To je najveći društveni pokret u Francuskoj od maja 1968. godine.

5 U Srbiji (kao ni u susedim zemljama regiona u kojima se govori sprski, crnogorski, bosanski i hrvatski jezik), ne postoji saglasnost o tome kako se označava „vouk” kultura, kako se čita i piše, odnosno da li je ispravno „vouk”, ili u engleskom originalu “Woke” (buđenje), sa ili bez navodnika, dok je upotreba prevoda „buđenje” ili „budnost” najmanje prihvaćena.

uključujući borbu za prava žena, migranata, LGBTQ+ ljudi, ekološke inicijative i široko shvaćenu društvenu pravdu.

Antirodni pokret i *woke* (Luk, 2021) kultura su savremeni koncepti koji se često zajedno pojavljuju u aktuelnim društvenim i političkim raspravama, ali dolaze iz različitih ideoloških pozadina i često su suprotstavljeni. Pripadnici anti-rodnog pokreta često kritikuju *woke* kulturu kao nametanje navodno progresivnih ideja koje ugrožavaju tradicionalne vrednosti, dok zagovornici *woke* kulture vide antirodni pokret kao regresivan i diskriminatorski. Povezani su međusobnim sukobom, dok *woke* kultura promovise inkluzivnost i društvenu pravdu, antirodni pokret reaguje protiv tih promena, nastojeći da očuva tradicionalne norme i hijerarhije, pre svega, mušku, belućku, heteronormativnu supremaciju.

Antirodni pokret se suprotstavlja grupama i pojedincima koji zagovaraju rodnu ravnopravnost, različite feminističke inicijative i prava ljudi. Antirodni pokret često uključuje tvrdnje da rod treba isključivo da bude vezan za biologiju, jer kada to nije slučaj, po tim shvatanjima, tradicionalne porodične vrednosti bivaju ugrožene, pri čemu rodno egalitarne, inkluzivne politike negativno utiču na društvo. Ovom pokretu pripadaju grupe i pojedinci iz konzervativnih i religijskih grupa.

Kritičari *woke* kulture često tvrde i da ona vodi do „cancel culture” (kulture kenselovanja, tj. otkazivanja, poništavanja, cenzurisanja, isključivanja neistomišljenika) i preterane političke korektnosti.

Srbija, rod i efekti antirodnih pokreta i praksi

Termin „rod” je deo ratifikovane Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici Saveta Evrope koji je određen članom 3. tako da „rod” označava društveno određene uloge, ponašanja, aktivnosti i atribute koje dato društvo smatra prikladnim za žene i muškarce. Član 6. definiše rodno osetljive politike određujući da će države potpisnice raditi na integrisanju pitanja roda tokom primene i procene uticaja odredbi ove Konvencije i na promociji i delotvornoj primeni politika jednakosti između žena i muškaraca i osnaživanja žena (Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2013).

Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 12 od 31. oktobra 2013), u članu 3. stav 1. tačka c) propisuje da „rod” označava društveno određene uloge, ponašanja, aktivnosti i atribute, koje dato društvo smatra prikladnim za žene i muškarce. Kao ratifikovan međunarodni ugovor ta Konvencija je postala deo domaćeg zakonodavstva.

Zakon o ravnopravnosti polova (“Službeni glasnik RS”, broj 104 od 16. decembra 2009.) u članu 10. stav 1- tačka 19 i 2) definiše pojmove pol i rod pa se pol odnosi na biološke karakteristike lica, a rod je pojam koji označava društveno uspostavljene uloge, položaje i statuse žena i muškaraca u javnom i privatnom

životu, a iz kojih usled društvenih, kulturnih i istorijskih razlika proističe diskriminacija zasnovana na biološkoj pripadnosti određenom polu;

Zakon o rodnoj ravnopravnosti (“Službeni glasnik RS”, broj 52 od 2021) definiše pol (član 6. stav 1. tačka 1) kao termin koji se odnosi na biološke karakteristike lica, a za rod (član 6. stav 1. tačka 3) navodi da označava društveno uspostavljene uloge, položaje i statuse žena i muškaraca u javnom i privatnom životu, a iz kojih usled društvenih, kulturnih i istorijskih razlika proističe diskriminacija zasnovana na biološkoj pripadnosti određenom polu. Samo u oblasti društvenih, rodni odnosa mogu se inicirati promene radi eliminacije diskriminacije i unapređenja ravnopravnosti koje nisu moguće u oblasti polnih, bioloških karakteristika ljudi. Ne postoji mogućnost da se, uprkos kritikama, taj termin zanemari, odstrani, ne koristi ili drugačije formuliše, dokle god su oba systemska propisa u punom važenju.

Strategija za rodnu ravnopravnost za period 2021. do 2030, unapređenje rodne ravnopravnosti predviđa kao činioca koji podstiče razvoj društva. Iako se rodna ravnopravnost smatra kao jedan od ključnih preduslova za uspostavljanje demokratije, poštovanje ljudskih prava, postizanje socijalnog mira i pravde, ekonomski prosperitet, održivi razvoj društva i unapređenje društvenih odnosa, otpori su artikulisani argumentima antirodne politike. Jedan od postojećih rizika za svaku intervenciju sa ciljem poboljšanja rodne ravnopravnosti može da se suoči sa akterima tzv. „antirodnog pokreta”. Iako je i sam termin „rodna ideologija” izvorno nastao (u svetu i regionu) u katoličkim krugovima koji u Srbiji nemaju značajniju ulogu, desno orijentisani intelektualci se takođe i kod u Srbiji služe tim argumentima. Ne sme se potceniti uticaj tzv. “*anti-gender*” pokret koji okuplja glasne konzervativne i verske aktere koji saraduju na nacionalnom i međunarodnom nivou protiv tzv. „rodne ideologije”

Akteri antirodnih pokreta u Srbiji tvrde da Zapad nametanjem rodne ravnopravnosti kroz donatorske programe, proces evrointegracije ili u saradnji sa lokalnim organizacijama sprovodi kolonizaciju Srbije drugim sredstvima. Pošto su prava žena, rodna ravnopravnost i jednake mogućnosti tekovine liberalne demokratije i vrhunac individualizma, napad na te koncepte i politike je političko oruđe kojim konzervativne snage osporavaju uređenje države po načelima liberalne demokratije suprotstavljajući joj autoritarni oblik vladavine (tzv. narodnu demokratiju) za koji se veruje da je svojstven ovom podneblju. Učestala prisutnost ovih aktera u medijima sa nacionalnom pokrivenošću, internetu i društvenim mrežama, gde šire govor mržnje i promovišu antirodni diskurs – često deljenjem dezinformacija i teorija zavere – povećala je njihovu popularnost u Srbiji, pomažući im da mobilišu građane i građanke Srbije protiv progresivnih politika i ujedno LGBTQ+ osoba i feministkinja (Ženska platforma, 2024).

Patrijarhalni kulturni obrasci i norme, široko rasprostranjeni rodni stereotipi i predrasude još uvek su dominantni, a ojačan je i antirodni diskurs i mizoginija, koji se nedovoljno efikasno suzbijaju. Zato analize i rezultati različitih istraživanja

ukazuju na generalnu situaciju u Srbiji da postoji „fasadna rodna ravnopravnost”. Tu je npr. prisustvo „efekta muškog poslodavca”, stereotipa o ženama kao lošijim u rukovođenju kolektivima većinski ženskog sastava i u rešavanju složenih stručnih i međuljudskih problema. Posledica je otežano (u odnosu na muškarce) napredovanje žena do viših pozicija i funkcija. Takav ambijent neosvešćenih ali funkcionalnih muških privilegija onemogućava ravnopravan uspon ženama na rukovodeće pozicije (Mršević, 2021b). Prećutno prisustvo ambijentalne maskuline instucionalne kulture dovodi do prilagođavanja ponašanje patrijarhalnim rodno neegalitarnim stereotipima, tolerisanja seksualnog i rodno-zasnovanog uznemiravanja i nasilja, što su teme o kojima se najčešće ćuti. Rezultat je i nedostatak kapaciteta pa i otpor prema praktičnoj primeni rodne ravnopravnosti i suzbijanju rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije, uz nedostatak interesovanja za njih. Upravo ta erozija primene rodne ravnopravnosti često ide uz argumente iz domena antirodno pokreta.

Jedan od glavnih rezultata antirodno praksi u Srbiji je mobilizacija konzervativnih i klerikalnih aktera⁶ protiv Zakona o rodnoj ravnopravnosti koja je započela otporom prema rodno osetljivom jeziku da bi kulminirala obraćanjem Ustavnom sudu radi ocene ustavnosti i zakonitosti celog Zakona. Koriste se globalno prisutni argumenti antirodno pokreta iz drugih zemalja, religioznih konteksta, čak kontinenta koje nasumice preuzimaju iz retoričkih strategija levice i desnice. Najčešći su navodi da je „rod” atak na porodicu, tradiciju, naciju, kulturu, običaje, obrazovni sistem, pri čemu se negira rodna ravnopravnost, prava žena na reproduktivna prava i slobode, studije roda i ženske studije, prava seksualnih i identitetskih manjina i marginalizovanih grupa (Mršević, 2023: 17). Koristi se reakcionarna medijska provokacija, uz upotrebu zapaljive hrpe protivrečnih i nerazgovetnih iskaza i optužbi, čime se sredstvima moralne panike konstruiše “džender” kao uvod u svet višestrukih pretnji, da bi se dokazala potrebe za autoritarnom vladavinom i cenzurom (Ženska platforma, 2024).

Kampanja za zabranu Evroprajda 2022 - vrhunac organizovanog otpora „anti rodne ideologije”

Zbivanja oko i u vezi Evroprajda 2022, vratili su unazad prethodna dostignuća u domenu postignutog nivoa ljudskih prava seksualnih i rodno manjina, dokazujući da se ljudska prava ne razvijaju u progresivnoj dinamici uvek nabolje. Uvek i svuda mogu da se dese zastoji i nazadovanje, što se desilo tada i u Srbiji. S tim što se uz to „napredovanje u nazadovanju” ljudskih prava LGBTQ+ ljudi u

⁶ U Srbiji je nekoliko istaknutih figura povezano sa antidžender pokretom, koji se protivi konceptima rodne ravnopravnosti i LGBT+ pravima. Jedan od najpoznatijih zagovornika ovih ideja je Branimir Nestorović, bivši pulmolog, koji je postao popularan kroz svoje političke i javne istupe. Njegova politička organizacija, „Mi - Glas iz naroda”, često se povezuje sa konzervativnim i tradicionalističkim stavovima, uključujući protivljenje rodno politikama i LGBT+ pravima (FoNet, 2024).

Srbiji desilo i napredovanje u nazadovanju proevropske i građanske orijentacije društva (Milanović-Hrašovec, 2022). Jer dok prajd parade suštinski imaju ulogu unapređivanja ljudskih prava LGBTQ+ osoba, u Srbiji se desilo upravo suprotno, Evroprajd je bio momenat od koga se dominantni javni diskurs u pogledu prava LGBTQ+ osoba vratio više godina unazad, postajući tako poraz mnogih.

Senku na Evroprajd su bacili javni protesti, formalno doneta (pa povučena) zabrana okupljanja, kao i javni narativ koji je obilovao neprijateljskim stavovima i idejama koje podstiču diskriminaciju i stigmatizaciju pripadnika LGBTQ+ populacije, čime je propuštena prilika da se pokaže napredak u poštovanju ljudskih prava LGBTQ+ osoba i prava na ravnopravnost u Srbiji (Poverenik, 2023: 5), tako i na portalima, na internetu i društvenim mrežama i drugim sredstvima dostupnim velikom broju građana (Poverenik, 2023:129).

Desničari i estradni političari vodili su pravu kampanju protiv Evroprajda i protiv ljudskih prava LGBTQ+ osoba u situaciji kada u ovoj zemlji zapravo mimo zaista malobrojne LGBTQ+ zajednice (i to ne cele) i ne postoji politički saveznik prava na održavanje Prajda, i kada zapravo celokupni politički establišment ne želi Prajd (Srbijanović, 2022). Ono što su radili i kako su se ponašali predstavljalo je očiglednu zloupotrebu prema onima koji su među najnezaštićenijim grupacijama u našem društvu.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je istakla postojanje posebne opasnosti koju predstavljaju diskriminatorni stavovi i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje od strane javnih ličnosti, posebno političara, čiji stavovi u većoj meri utiču na javno mnjenje, podstiču stereotipe, predrasude i imaju dalekosežnije posledice (Poverenik, 2023: 28-29).

UN Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava u svom Trećem periodičnom izveštaju o Srbiji (UN Committee, 2022: 6), takođe navodi da se situacija dodatno pogoršala zbog rastućeg govora mržnje, uključujući društvene mreže, te se apeluje na državu da intenzivira napore u promovisanju ravnopravnosti i borbi protiv diskriminacije, posebno Roma i pripadnika nacionalnih manjina, osoba sa invaliditetom, izbeglica, tražilaca azila, interno raseljenih lica i LGBTQ+ osoba.

Cela ta uzavrela, mržnjom prožeta atmosfera obelodanila je koliko su krhki temelji tolerancije i suživota, uz prisutnu pretnju da se taj balans izgubi i na drugim poljima. Zbog toga ima onih koji smatraju, npr. profesor Ratko Božović (Milanović-Hrašovec, 2022) da je stanje demokratije, sloboda i tolerancije u Srbiji proces „napredovanja u nazadovanju”, usled najezde desnice, nacionalizma, neofašizma koji prete da ponište i ideal o mogućem otvorenom, demokratskom društvu. U Redovnom godišnjem izveštaju Povrenika za zaštitu ravnopravnosti kao neki od ključnih problema diskriminacije LGBTQ+ izdvaja se i činjenica da nije na celovit način uređen položaj transrodnih i transpolnih osoba u pogledu pravilne primene propisa prilikom izdavanja diploma o stečenom obrazovanju i drugih sličnih uverenja, ličnih dokumenata i ostalih aspekata pravne tranzicije koje utiče na ostvarivanje prava u oblasti rada i zapošljavanja ali i druge važne

oblasti društvenog života (Poverenik, 2022). Upozorava se da su govor mržnje, pretnje i nasilje i dalje usmereni na branioce ljudskih prava i LGBTQ+ osobe (Poverenik, 2022: 98).

Postavlja se pitanje da li ćemo i kada prihvatiti stav Skupštine Saveta Evrope (Rezolucija 2417 iz 2022) koja naglašava potrebu promene paradigme u društvenim i kulturnim shvatanjima rodne ravnopravnosti i prava i sloboda žena i LGBTQ+ osoba, kako bi se postigla istinska ravnopravnost žena i LGBTQ+ osoba, ili će prevagnu u Srbiji ipak odneti antirodni stavovi.

Zaključak - kako protiv anti rodnih pokreta i praksi

Demistifikacija. Ne postoji nikakva rodna ideologija ni politika, ni u svetu niti u Srbiji. Postoje feministkinje i feministi, aktivistkinje i aktivisti za prava žena, marginalizovanih grupa, profesorke i profesori ženskih i rodnih studija i njihove studentkinje i studenti.

Pozivi na zahteve demokratije. Odbrana termina rod kao neraskidivog dela demokratije. Demokratija živi od toga da postoje neka zajednička načela i zajedničke osnovne vrednosti. A kad se ti temelji sve oštrije negiraju, to s vremenom otupljuje demokratiju

Jačanje primene Zakona o rodnoj ravnopravnosti primarno kroz vrednosno prihvatanje Zakona a ne samo kroz aspekte čije se nepoštovanje sankcionše.

Kontekst međunarodnih obaveza. Srbija je od 2003, članica Saveta Evrope pa i sa te međunarodne strane postoji obaveza primenjivanja dokumenta te međunarodne organizacije. Relevantne za pitanje roda su nedavne rezolucije Parlamentarne skupštine Saveta Evrope koja npr. izrazito osuđuje predrasudne anti-rodne, rodno kritične i anti-trans narative koji svode borbu za ravnopravnost na ono što ovi pokreti namerno pogrešno karakterišu kao „rodnu ideologiju” dehumanizuju ih i često lažno prikazuju njihova prava kao da su u suprotnosti sa pravima žena i dece, ili društvenim i porodičnim vrednostima uopšte. Sve ovo je duboko štetno za pravima žena i dece i društvenoj koheziji (CoE, 2021).⁷ Parlamentarna skupština žali zbog činjenice da takav diskurs vodi ka stagnaciji, pa čak i nazadovanju u napredovanju ka, seksualnim i reproduktivnim pravima i pravima žena i dece – i na taj način predstavlja direktan izazov demokratiji i vladavini prava.

Vrednost i značaj ravnopravnosti. Važno je razumeti i prihvatiti da insistiranje na vrednostima ravnopravnosti i borba protiv diskriminacije ne ugrožava ničiju slobodu, već je samo dopunjuju i povećavaju. Da bi bili bliži toleranciji treba da negujemo znanje, otvorenost, komunikaciju i slobodu misli, savesti i verovanja, harmoniju u različitosti.

⁷ Parlamentarna skupština Saveta Evrope 27. septembar, 2021. Izveštaj Odbor za ravnopravnost i borbu protiv diskriminacije. Grupa socijalista, demokrata i zelenih

Društvena mobilizacija. Ovo nije trenutak da se svi oni koji su zapravo na meti antirodnog pokreta okreću jedni protiv drugih. Vreme je za antifašističku, feminističku solidarnost.

Studije roda. Ako postoji jedan razlog zbog koga su nam rodne studije potrebne više nego ikada, to je nužnost da razumemo ovaj reakcionarni pokret.

Demokratija živi od toga da postoje neka zajednička načela i zajedničke osnovne vrednosti. A kad se ti temelji sve oštrije negiraju, kao što je slučaj sa antirodnim pokretom, to s vremenom otupljuje demokratiju. Homoseksualnost, a to nam pokazuje i nauka, nije nikakva nezgoda, nije nikakav defekt, bolest, nije deficit. I sa religioznog stanovišta se može reći da je svet raznovrstan, i da je Božije stvaranje raznovrsno. To znači da i u području seksualnosti postoji raznovrsnost, koja je plod Božje volje, raznovrsnost koja se ne kosi s voljom Tvorca (GayEcho, 2020).

Važno je razumeti i prihvatiti da insistiranje na vrednostima ravnopravnosti i borba protiv diskriminacije koju promovišu antirodni akteri, ne ugrožava ničiju slobodu, već je samo dopunjuju i povećavaju. Pobede koje je izvojevala generacija šezdesetih – puna građanska prava žena i rasnih manjina i podrška slobodi za sve učinile su Ameriku boljim domom za sve njene građane (Obama, 2008). A danas u skladu sa poštovanjem ljudskih prava, treba na svakom koraku i na svakom mestu promovisati toleranciju koja znači pridržavati se svojih ubeđenja, ali i prihvatiti da se i drugi pridržavaju svojih. To znači prihvatiti činjenice da ljudska bića, prirodno različita, po svom izgledu, govoru, situaciji, ponašanju i vrednostima imaju pravo da žive u miru na način kako žele i da budu onakva kakva jesu. To je poštovanje, prihvatanje i uvažavanje bogate raznolikosti kultura našeg sveta, naših oblika izražavanja i načina da budemo ljudi. I da bi između tolerancije i mržnje antirodih pokreta uvek ipak bili bliži toleranciji, treba da negujemo znanje, otvorenost, komunikaciju i slobodu misli, savesti i verovanja, harmoniju u različitosti. Kao imenitelj uočava se naša zajednička potreba za nastavkom smanjivanje stereotipa i predrasuda prema pripadnicima i pripadnicama grupa koje su u riziku od diskriminacije, kao i aktivnosti usmerene na promovisanje pozitivne slike u javnosti o svim na osnovu rodne pripadnosti, diskriminisanim.

Literatura

- Antić, Marija i Radačić, Ivana (2021). *Rod u međunarodnom pravu i diskurs o 'rodnoj ideologiji'*. Institut za filozofiju i društvenu teoriju. <https://ifdt.bg.ac.rs/events/marija-antic-i-ivana-radacic-rod-u-medjunarodnom-pravu-i-diskurs-o-rodnoj-ideologiji/>
- Parliamentary Assembly (2018). *Council of Europe Parliamentary Assembly Resolution 2239 (2018), Private and family life: achieving equality regardless of sexual orientation*. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?file-id=25166&lang=en>
- Parliamentary Assembly (2022). *Council of Europe Parliamentary Assembly Resolution 2417 (2022), Combating rising hate against LGBTI people in Europe*. <https://pace.coe.int/en/files/29712/html>
- Bonić, Nikolina (2021). 16 dana aktivizma: godišnjica Montrealskog masakra. *Zoomer*. 6. decembar. <https://zoomer.rs/16-dana-aktivizma-godisnjica-montrealskog-masakra/>
- Butler, Judith (2021). O poreklu napada na rod. *Peščanik*, 9.11.2021. *The Guardian*, 23.10.2021. <https://pescanik.net/o-poreklu-napada-na-rod/>
- GayEcho (2022). Nemački biskup: Homoseksualnost je Božija volja. 6. novembar. *Deutsche Welle*. <https://gayecho.com/news/nemacki-biskup-homoseksualnost-je-bozija-volja/?fbclid=IwAR2bGOv05G74co3xmzOhloS4M7ND-5QdamDFZ8qbTQx5kyiqDHLrt3oKho>
- Giljone, David (2023). LGBT prava: Italija ostavlja decu istopolnih roditelja u pravnom vakuumu. *BBC News na srpskom*, 21. april 2023. <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-65114575>
- FoNet (2024). Mi snaga naroda – prof. dr Branimir Nestorović tužila Vladu zbog Zakona o rodnoj ravnopravnosti. *Danas*, 25.6.2024. <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/mi-snaga-naroda-prof-dr-branimir-nestorovic-tuzila-vladu-zbog-zakona-o-rodnoj-ravnopravnosti/>
- Kuhar, Roman (2023). Nova kulturna revolucija? Antirodni pokreti i marksizam 2.0, Imaginarna edicija. *Radio Beograd, Treći program*, 2.2.2023. <https://www.rts.rs/lat/radio/radio-beograd-3/5107388/roman-kuhar-nova-kulturna-revolucija-antirodni-pokreti-i-marksizam-20.html>
- Luk, Johnny (2021). Why 'woke' became toxic. *AlJazeera* 24.6.2021. <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/6/24/what-is-woke-culture-and-why-has-it-become-so-toxic>
- Mihajlović, Milica (2023). Intervju Tamara Ivančević: Odnos Crkve prema ženama je isti kao i u prošlosti - *Dnevni list Danas, Društvo* 27.12.2023. <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/odnos-crkve-prema-zenama/>
- Milanović-Hrašovec, Ivana (2022). Prof. dr Ratko Božović: Dijagnoza – pomahnitalo nacionalističko ludilo. *Vreme*. 23.9.2022. <https://www.vreme.com/vesti/prof-dr-ratko-bozovic-dijagnoza-pomahnitalo-nacionalisticko-ludilo/>
- Mreža GenPolSE (2022). *Ko se boji roda još?* Panel diskusija održana 17. novembra 2022, u organizaciji Instituta za filozofiju i društvenu teoriju i Instituta društvenih nauka na kojoj su učestvovali: Zorica Mršević, Milica Antić Gaber, Roman Kuhar, Svetlana Tomić, Marina Nikolić, Marija Mandić, Jelena Čeriman.
- Mršević, Zorica (2021a). *Stepen društvene integrisanosti LGBTI populacije u Srbiji*. Beograd: Geten. https://www.transserbia.org/images/2021/dokumenta/Stepen_drustvene_integrisanosti.pdf
- Mršević, Zorica (2021b). *Rodna analiza projekta Podrška Ministarstvu pravde u reformi upravnog sudstva*, novembar, 2021. <https://www.up.sud.rs/lat/potpisivanje-im>

- plementacionog-sporazuma-za-projekat-podrska-ministarstvu-pravde-u-reformi-upravnog-suda-srbije-2/
- Mršević, Zorica i Janković, Svetlana (2021a). *Inkluzivna bezbednost*. Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova. https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2022/06/WEB-izdanje_Mrsevic-Jankovic-Inkluzivna-bezbednost_spojeno.pdf
- Mršević, Zorica i Janković, Svetlana (2021b). Žene i socijalna pravda za vreme pandemije. 34-37. *COVID-19: Socio-demografski procesi, izazovi i posledice pandemije*. Ivan Marinković i Marko Galjak (ur.). <https://idn.org.rs/wp-content/uploads/2023/09/COVID-19-SOCIO-DEMOGRAFSKI-PROCESI-IZAZOVI-I-POSLEDICE-PANDEMIJE.pdf>
- Mršević, Zorica (2023). Родни идентитет између медицинског третмана и заштите људских права. *Aktuelnosti medicinskog prava, teorija, praksa i zakonodavstvo*. Мујовић Харија (ур.), Округли сто, 21.4.2023. Београд: Институт друштвених наука, Нови Сад: Адвокатска комора Војводине. 30-32. <https://idn.org.rs/wp-content/uploads/2023/09/AKTUELNOSTI-MEDICINSKOG-PRAVA-TEORIJA-PRAKSA-I-ZAKONODAVSTVO-4.pdf>
- Mršević, Zorica (2023). *Smernice za primenu Zakona o rodnoj ravnopravnosti*. Београд: Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Bon i Ešborn, Nemačka: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. <https://minljmpdd.gov.rs/wp-content/uploads/2024/04/Smernice-za-primenu-Zakona-o-rodnoj-ravnopravnosti.pdf>
- Obama, B. (2008). *Smelost nade*. Београд: Interkomerc.
- Pontifical Council for the family (2006). *Lexicon Ambiguous and debatable terms regarding family life and ethical questions*, Virginia USA: Human Life International <https://bioetika.kbs.sk/uploads/kcfinder/files/Lexik%C3%B3n%20ambivalentn%C3%BDch%20pojmov.PDF>
- Poverenik za zaštitu ravnopravnosti (2023). *Redovni godišnji izveštaj za 2022*. <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/izvestaji/>
- Poverenik za zaštitu ravnopravnosti (2022). *Redovni godišnji izveštaj za 2023*. <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/izvestaji/>
- Srbljanović, B. (2022). Patike za trčanje. *Javni servis.net.komentar*. 18.9.2022. <https://javniservis.net/komentar/biljana-srbljanovic-patike-za-trcanje/>
- Стратегија за родну равноправност за период од 2021. до 2030. године: 103/2021-4. *Службени гласник РС*, број 103 од 4. 11. 2021. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/103/1>
- T.G. (2021). Žene biraju bahate umesto dobrih tipova. Dok mi TRUNEMO u našim telima, neko ima ODNOSE SA NJOM: Jezivi POKRET MUŠKARACA koristi OVE REČI koje niko ne razume, a plan im je OSVETA NAD ŽENAMA. *Blic* 15. 8. 2021. <https://zena.blic.rs/porodica/ko-su-inceli-jezivi-pokret-za-osvetu-nad-zenama/mx51w6w>
- Wikipedia (2013). Antirodni pokret. https://hr.wikipedia.org/wiki/Antirodni_pokret
- Wikipedia (2023). La Manif Pour Tous. https://hr.wikipedia.org/wiki/Manif_Pour_Tous
- Zaharijević Adriana, Lončarević Katarina (2020). Rod i ideologija: o pobuni protiv jednakosti, 29-44. *Rodna ravnopravnost, od jednakih prava do jednakih mogućnosti*. Tibor Varadi i Marijana Pajvančić (ur.), Београд: SANU. https://www.academia.edu/73481216/РОД_И_ИДЕОЛОГИЈА_О_ПОБУНИ_ПРОТИВ_ЈЕДНАКОСТИ
- Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насилја над женама и насилја у породици. („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 12 од 31. октобра 2013.
- Закон о равноправности полова (“Службени гласник РС”, број 104 од 16. децембра 2009.)

Zakon o rodnoj ravnopravnosti (“Službeni glasnik RS” “, broj 52 od 24. maja 2021) Ženska platforma za razvoj Srbije (2024). Rodna ravnopravnost preduslov razvoja evropske i moderne Srbije. <http://www.centaronline.org/sr/dogadjaj/13197/rodna-ravnopravnost-preduslov-razvoja-evropske-i-moderne-srbije>

Zorica Mršević⁸

ANTI-GENDER POLICIES AND PRACTICES

Summary

The text presents the occurrences of anti-gender policies and practices, as well as their origin and emergence in the world in Catholic religious and intellectual circles, which in Serbia do not have many supporters or any significant role. The text states that anti-gender movements and practices against women's gender equality and the rights of LGBTI+ people are based on the belief that these are dangerous trends that contain efforts to nullify the biological facts about men and women and, consequently, promote gender fluidity and homosexuality, which all lead to the destruction of the heteronormative family. The main actors in the world are presented and in this global context, the connection between anti-gender movements and vauk culture is analysed. The central part of the text contains an analysis of the situation in Serbia from the point of view of legal and social existence and use of the term “gender” and public activities of anti-gender practices, e.g. against the Law on Gender Equality and against holding Euro Pride in Belgrade. Methodologically, desk analysis of documents from international organizations (e.g., UN and Council of Europe), domestic positive legal regulations, documents from the women's movement in Serbia, scientific analyses, and domestic and foreign media reports on anti-gender practices are used. Although in Serbia it is a marginal social and political phenomenon of a relatively small number of actors, in conclusion, the author states the possible directions of social dialogue as a way of minimizing their negative consequences.

Keywords: anti-gender practices, gender ideology, women's equality, gender-based violence, Law on Gender Equality, gender-sensitive language

⁸ Institute of Social Sciences Belgrade, Serbia, retired scientific advisor; professor at the Faculty of European Legal and Political Studies where she teaches Gender Studies and Phenomenology of Violence, Serbia, zorica.mrsevic@gmail.com, ORCID ID 0000-0003-1968-9699.